

УДК 371.311.1

DOI:

Тетяна Мастеркова, викладач кафедри суспільно-гуманітарних дисциплін
Комунального закладу “Житомирський ОППО” Житомирської обласної ради

ДІЯЛЬНІСТЬ ЦЕНТРІВ ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ ПЕДАГОГА: КОНТЕНТ-АНАЛІЗ

У статті висвітлено підходи до організації діяльності Центрів професійного розвитку педагога, основним завданням яких, на відміну від ліквідованих методичних кабінетів, є сприяння професійному розвитку педагогічних працівників, консультування щодо реалізації професійних завдань, забезпечення психологічною підтримкою. Описується досвід діяльності Центрів професійного розвитку педагога на прикладі “Коростенського Центру професійного розвитку педагогічних працівників Коростенської міської ради”, “Бердичівського Центру професійного розвитку педагогічних працівників” з використанням методу дослідження “контент-аналіз”.

Ключові слова: педагог; контент-аналіз; професійний розвиток; методичний супровід; професійне зростання.

Табл. 3. Літ. 14.

Tatyana Masterkova, Lecturer of the Social and Humanitarian Branch of Science Department,
Communal Educational Institution “Zhytomyr Regional In-Service Teachers’ Training Institute”,
Zhytomyr Regional Council

ACTIVITIES OF TEACHER’S PROFESSIONAL DEVELOPMENT CENTERS: CONTENT ANALYSIS

The article highlights the approaches to the organization of the Centers for Professional Development of Teachers, whose main task, in contrast to the liquidated methodical offices, is to promote the professional development of teachers, counseling on professional tasks, providing psychological support. The methodical support of the teacher’s professional activity in a remote format is defined as a special type of interaction between a teacher and a consultant, aimed at overcoming professional difficulties by the teacher, at creating conditions for him to make a professional choice of ways and ways of solving them. It is noted that an important factor of modern education is the ability to adapt to solving new tasks and quickly reorganize into a mode of remote functioning with the help of information and communication technologies, multi-service educational online platforms, and cloud resources. Knowledge of one’s “I”, self-development of the individual, and professional growth of the teacher are the basis and driving forces of professional development. Distance interaction is defined as the process of communication between the subjects of the educational process, which is implemented with the help of digital technologies in the informational and methodological environment. The priority areas of activity of teacher training centers are outlined and the following important indicators are highlighted: generalization and dissemination of information on the training of teaching staff; coordination of professional communities; providing targeted psychological support to teachers; organization and holding of consultations. The experience of the Centers for Professional Development of Teachers is described on the example of “Korosten Center for Professional Development of Teachers of Korosten City Council”, “Berdychiv Center for Professional Development of Teachers” using the research method “content analysis”.

Keywords: teacher; content analysis; professional development; methodological support; professional growth.

Постановка проблеми. Розвиток технологій і цифровізація життя здійснюють прямий вплив на освітні тренди. Зокрема, пандемія коронавірусу сприяла розвитку нових систем розподілу праці та форматів роботи, прискоренню темпів автоматизації, підвищенню темпів впровадження електронної комерції, необхідності адаптування особистості та навчальних процесів до умов віддаленої взаємодії. Загалом діяльність сучасного педагога спрямована на здійснення професійних завдань в інформаційно-освітньому середовищі дистанційного навчання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Науковцями досліджено питання вдосконалення андрагога як особистості та професіонала (А. Ващенко, Л. Кльоц, Л. Нічуговська та ін.), супроводу та підтримки педагогічної діяльності із застосуванням інформаційно-комунікаційних технологій (А. Хуторський, Л. Харавініна). Водночас умови обмеженості, через пандемію та воєнний стан, все більше зумовлюють розвиток дистанційної взаємодії.

Отже, передумовами для нашого дослідження стали такі реалії сучасної системи освіти: створення регіональних Центрів професійного

розвитку педагога, активний розвиток практики дистанційного навчання у зв'язку із ситуацією карантинних обмежень та воєнного стану, нові контексти професійної педагогічної діяльності у процесі дистанційної взаємодії.

Мета статті: комплексне вивчення та контент-аналіз діяльності Центрів професійного розвитку педагога.

Завдання:

- проаналізувати наукові праці з проблеми дослідження;

- охарактеризувати особливості методичного супроводу професійної діяльності педагогів;

- здійснити кількісний аналіз практики методичного супроводу педагогів в умовах дистанційної взаємодії (за матеріалами роботи регіональних центрів розвитку педагога).

Виклад основного матеріалу дослідження. В Україні за останнє десятиліття відбулися суттєві зміни у сфері загальної та професійної освіти [3; 4]. Прийнята і реалізується Концепція “Нова українська школа” [5], набули чинності Професійні стандарти для окремих педагогічних професій [10], з'явилися нові форми та методи забезпечення якості освітнього процесу, контролю та діагностики результатів діяльності освітніх установ. Основними чинниками розвитку української освіти (що характеризується постійною модернізацією) є цифровізація, розширення інформаційно-освітнього простору та активне впровадження дистанційних форм навчання, що дає змогу навчати в умовах воєнного стану, відповідає сучасним потребам суспільства та кожної людини.

Зауважимо, що необхідною у професійній діяльності педагога залишається потреба в отриманні якісної методичної допомоги у зручний спосіб в умовах постійних змін.

Відповідно до Закону України “Про повну загальну середню освіту” [4], з метою забезпечення професійного розвитку педагогічних працівників, здійснення їх науково-методичної підтримки у системі загальної середньої освіти функціонують Центри професійного розвитку педагогічних працівників (далі Центри). Зауважимо, що Центри не є наступниками методичних кабінетів. Діяльність методкабінетів багато років була складовою системи підвищення кваліфікації вчителів і включала певні функції контролю. Функції Центрів професійного розвитку педагога є виключно методичними, зокрема: професійна підтримка педагогічних працівників з питань впровадження компетентнісного, особистісно орієнтованого, діяльнісного, інклюзивного підходів до навчання здобувачів

освіти; надання консультативної підтримки з питань планування та визначення траєкторії професійного розвитку, проведення супервізії, розроблення внутрішніх документів закладу освіти, а також особливостей організації освітнього процесу у закладах освіти за різними формами здобуття освіти, у тому числі з використанням технологій дистанційного навчання тощо [9]. Консультант Центру у взаємодії з педагогом діагностує наявний стан проблеми, проектує зміни, допомагає педагогу реалізувати їх у практиці роботи, отримує зворотний зв'язок.

Таким чином, за відсутності управлінських важелів, зміст усіх завдань Центрів формується адресно, погоджено з вчителями, які і є основними споживачами таких послуг. Загалом діяльність новостворених Центрів спрямована на виявлення потреб вчителя та надання педагогам інструментів для підвищення професійного рівня.

За допомогою одного з найвідоміших сьогодні кількісного методу – контент-аналізу досліджено сутнісні характеристики діяльності Центрів професійної діяльності (таблиця 1, 2).

Узагальнюючи результати аналізу наукових джерел, зауважимо, що нема уніфікованого визначення терміна “професійний розвиток”. Основою й рушійними силами професійного розвитку виступає пізнання свого “Я”, саморозвиток особистості, професійне зростання педагога. Його можна діагностувати за допомогою анкети самооцінювання власної педагогічної майстерності, яку розробила Державна служба якості освіти для учасників сертифікації у лютому 2020 р. Ця анкета містить 45 запитань, які дуже наближені до компетентностей (загальних і професійних), закладених у професійному стандарті вчителя.

Консультування різними авторами розуміється як процес допомоги суб'єктові у прийнятті рішення, як взаємодія (табл. 2) заснована на теорії соціокультурного супроводу.

Аналіз праць науковців підтверджує недостатність дослідження сутнісних характеристик поняття “методичний супровід”.

Під методичним супроводом педагогів розуміємо комплекс заходів, що передбачає різні форми систематичного навчання з урахуванням стажу професійної діяльності, професійних інтересів та виявлених проблем.

Важливим фактором сучасної освіти є здатність адаптуватися до виконання нових завдань та швидко перебудовуватись у режим дистанційного функціонування за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій,

Таблиця 1.

Тлумачення поняття “професійний розвиток” у наукових джерелах

Постійний процес особистісних і діяльнісних змін, руху від нижчого професійного рівня до вищого, що реалізується у різних видах діяльності, спрямованих на підвищення компетентності вчителів, і проявляється у їх творчих досягненнях, зростанні мотивації до самоосвіти та професійної співпраці [11, 7]	О. Садовець
Неперервний процес удосконалення особистісних, соціальних і професійних компетентностей педагога [8, 29]	Н. Муқан
Систематичне поглиблення власного досвіду шляхом формальної або неформальної освіти [1, 9]	Я. Бельмаз
Процес, спрямований на досягнення професіоналізму, що являє собою якісні зміни особистісно-професійної сфери та професійної діяльності вчителя при здійсненні ним самоконтролюючої функції [6, 15]	Л. Литвинюк
Неперервний процес поглиблення знань, удосконалення умінь і навичок, формування цінностей та ставлення, що розпочинається на етапі початкової підготовки вчителя й триває впродовж усієї фахової діяльності педагога, метою якого є удосконалення процесу навчання та викладання, покращення діяльності школи і професійної спільноти загалом [14, 555]	Г. Яремко

Таблиця 2.

Тлумачення поняття “методичний супровід” у наукових джерелах

Професійна взаємодія рівноправних партнерів у мережевому акмеологічному освітньому просторі за індивідуальними освітніми траєкторіями на принципах людиноцентризму, гуманізму, фасилітативності, індивідуалізації [12]	В. Сидоренко
Професійна взаємодія суб'єктів педагогічної діяльності щодо спільного опанування інновацій [13]	Т. Сорочан
Комплекс дій спрямованих на надання допомоги педагогу у вирішенні ускладнень, які можуть виникати під час навчально-виховної роботи у школі [2]	Г. Данилова

мультисервісних освітніх онлайн-платформ, хмарних ресурсів.

Методичний супровід професійної діяльності педагога у дистанційному форматі розуміємо як особливий вид взаємодії педагога та консультанта, спрямований на подолання педагогом професійних труднощів, на створення умов для здійснення ним професійного вибору шляхів та способів їх вирішення.

Враховуючи вищезазначене, проведено вивчення діяльності “Коростенського Центру професійного розвитку педагогічних працівників Коростенської міської ради”, “Бердичівського Центру професійного розвитку педагогічних працівників” з метою комплексного вивчення змісту їх діяльності.

У діяльності Центрів виділяємо основні функції, що допомагають створювати умови для розвитку важливих складових професійної компетентності фахівців у пріоритетних напрямках діяльності: освітня, науково-методична та інформаційно-аналітична.

Виявлено, що працівниками Центрів

використовувалися анкети самооцінювання та інші матеріали (опитувальники, тести), запитання яких орієнтовані на вимоги професійних стандартів вчителя з метою формування навичок самооцінювання власної діяльності, рефлексії тощо.

Процес супроводу, реагування на професійні труднощі, потреби педагога, зокрема в дистанційному форматі взаємодії, через інформаційно-методичне середовище Центру професійного розвитку педагога, дозволяє мобільно і гнучко вибудовувати, проектувати індивідуальні програми методичної підтримки.

Тлумачення дефініції “дистанційна взаємодія” у наукових джерелах не виявлено. У нашому дослідженні під дистанційною взаємодією розуміємо процес комунікації суб'єктів освітнього процесу, що реалізується за допомогою цифрових технологій в інформаційно-методичному середовищі.

Контексти професійної педагогічної діяльності в дистанційному форматі створюють нові аспекти професійних завдань, при розв'язанні яких

ДІЯЛЬНІСТЬ ЦЕНТРІВ ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ ПЕДАГОГА: КОНТЕНТ-АНАЛІЗ

педагогі відчують труднощі. Відтак методичний супровід професійної діяльності педагогів – це індивідуалізований поетапний процес надання методичної допомоги педагогам, що становлять взаємодію педагога (супроводжуваного) та консультанта (супроводжувачого), спрямовану на сприяння подолання педагогом професійних труднощів.

У таблиці 3 представлено комплекс заходів проведених у Центрах професійного розвитку педагога Коростенської, Бердичівської територіальних громад, реалізованих у зазначених вище напрямах діяльності.

супроводу професійної діяльності педагогів в умовах дистанційної взаємодії. Основним завданням Центрів професійного розвитку педагогів є посилення допомоги конкретному вчителю, сприяння його саморозвитку, орієнтація на розвиток самостійності та об'єктивності педагога у визначенні свого шляху професійного зростання.

Діяльність Центрів уможлиблює організувати освітній процес в оптимальному варіанті за індивідуальними освітніми маршрутами, будувати його гнучкіше, з урахуванням індивідуальних, особистісних, професійних можливостей конкретного педагога.

Таблиця 3.

Заходи сприяння розвитку професійної компетентності педагогів

Заходи	“Коростенський Центр професійного розвитку педагогічних працівників Коростенської міської ради” (кількість)	“Бердичівський Центр професійного розвитку педагогічних працівників” (кількість)
семінари	8	13
тренінги	18	27
“круглі столи”	5	4
ділові ігри	7	8
конференції	14	23
практичні заняття	23	24
вебінари	32	36
майстер-класи	17	19
методичні сесії	10	8
індивідуальні та групові консультації	постійно	постійно
діагностування	за потребою	за потребою
психологічна підтримка	16	18

Найбільша увага надається заходам практичного характеру. Підсилюють ефективність проведених заходів професійні спільноти педагогів з усіх навчальних предметів загальної середньої освіти, педагогів закладів дошкільної освіти, практичних психологів та вузьких спеціалістів, що діють без перерви.

Узагальнені результати дослідження дозволили зробити висновок, що пріоритетним у діяльності Центрів є педагогічний та методичний контент, а робота Центрів професійного розвитку педагогів має бути спрямована на пошук форм та методів для вирішення сучасних освітніх завдань.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Проведений контент-аналіз практики методичного супроводу педагогів в умовах дистанційної взаємодії за матеріалами роботи регіональних центрів розвитку педагога уможливив окреслити особливості методичного

Окреслюючи пріоритетні напрями діяльності центрів професійного розвитку педагогів, виділено такі важливі показники: узагальнення і поширення інформації щодо професійного розвитку педагогічних працівників; координація діяльності професійних спільнот; забезпечення адресної психологічної підтримки педагогічних працівників; організація і проведення консультування.

Перспективами подальших досліджень вважаємо визначення критеріїв ефективності діяльності Центрів професійного розвитку педагогів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бельмаз Я. М. Професійний розвиток викладачів вищої школи у Великій Британії та США: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра. пед. наук. 2011. С. 40.
2. Данилова Г. С. Методичні служби України:

проблеми управління, професійна підготовка: навч.-метод. посібник. 1997. С. 256.

3. Закон України “Про освіту”. Відомості Верховної ради України. 2019. №2657-VIII. 2661 – VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-192>. (дата звернення 15.06.2022).

4. Закон України “Про повну загальну середню освіту”. Відомості Верховної ради України. 2019. №2657-VIII. 2661 – VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text>. (дата звернення 15.06.2022).

5. Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти “Нова українська школа” на період до 2029 року. Розпорядження Кабінету Міністрів України. 14.12.2016 р. № 988-р. URL: http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/54258/3. (дата звернення 15.06.2022).

6. Литвинюк Л. В. Педагогічне стимулювання професійного зростання вчителів загальноосвітніх навчальних закладів: автореф дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук. 2007. С. 21.

7. Мастеркова Т. В. Професійні спільноти як чинник розвитку фахової компетентності педагога. Молодь і ринок. №9 (195), 2021. URL: <http://mir.dspu.edu.ua/article/view/243956/241959>. (дата звернення 15.06.2022).

8. Муқан Н. В. Професійний розвиток учителів загальноосвітніх шкіл Великої Британії, Канади, США: монографія. 2011. С. 248.

9. Положення про центр професійного розвитку педагогічних працівників. Постанова Кабінету Міністрів України. 29.07.2020 р. № 672. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/672-2020-%D0%BF#n106>. (дата звернення 15.06.2022).

10. Реєстр професійних стандартів. Сайт Мінекономіки. 2021. URL: https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=22469103-4e36-4_d_4_l_-b_l_b_f_-288338b3c7fa&title=RestrProfesiinikhStandartiv. (дата звернення 15.06.2022).

11. Садовець О. В. Особливості професійного розвитку вчителів середніх шкіл в об’єднаннях працівників освіти США: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук. 2011. С. 22.

12. Сидоренко В. В. Науково-методичний супровід професіогенезу педагогічних працівників: інноваційні напрями, функції, акметехнології. Післядипломна освіта в Україні. №2. 2016. С. 39-46. URL: http://umo.edu.ua/images/content/nashi_vydanya/pislya_dyplom_osvina/2_2016/%D0%A1%D0%98%D0_%94%D0%9E%D0%A0%D0%95%D0%9D%D0%9A%D0%9E.pdf. (дата звернення 15.06.2022).

13. Сорочан Т. М. Співтворчість – одна з ознак технології науково-методичного супроводу: матер. науково-практичної конф. “Активізація творчого потенціалу учнівської молоді в контексті глобалізації освіти”. 2012. С. 34–40.

14. Яремко Г. В. Теоретичні засади професійного розвитку педагогів. Молодий вчений. № 12 (39). 2016. С. 554-558. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2016/12/133.pdf>. (дата звернення 15.06.2022).

REFERENCES

1. Belmaz, Ya. M. (2021). Profesiinyi rozvytok vykladachiv vyshchoi shkoly u Velykii Brytanii ta SSHA [Professional development of higher school teachers in Great Britain and the United States]. *Extended abstract of Doctor's thesis*. p. 40. [in Ukrainian].

2. Danylova, H. S. (1997). *Metodychni sluzhby Ukrainy: problemy upravlinnia, profesiina pidhotovka: navch.-metod. posibnyk* [Methodical services of Ukraine: management problems, professional training]. p. 256. [in Ukrainian].

3. Zakon Ukrainy “Pro osvitu” [Law of Ukraine “On Education”]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19/>. [in Ukrainian].

4. Zakon Ukrainy “Pro povnu zahalnu seredniu osvitu” [Law of Ukraine “On Complete General Secondary Education”]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text>. [in Ukrainian].

5. Kontseptsiiia realizatsii derzhavnoi polityky u sferireformuvannia zahalnoi serednoi osvity “Nova ukrainskashkola” na period do 2029 roku [The concept of implementation of state policy in the field of reforming general secondary education “New Ukrainian School” for the period up to 2029]. Order of the Cabinet of Ministers of Ukraine. Available at: http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/54258/. [in Ukrainian].

6. Lytvyniuk, L. V. (2007). *Pedahohichne stymuliuвання profesiinoho zrostannia vchyteliv zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladiv: avtoref dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. ped. nauk.* [Pedagogical stimulation of professional growth of teachers of general educational institutions]. p. 21. [in Ukrainian].

7. Masterkova, T.V. (2021). *Profesiina kompetentnist: suchasni formaty poshyrennia pedahohichnoho dosvidu tametodychnykh rozrobok* [Professional competence: modern formats of dissemination of pedagogical experience and methodical developments]. *Youth & market*. No. 3(189). Available at: <http://mir.dspu.edu.ua/article/view/234267>. [in Ukrainian].

8. Mukan, N. V. (2011). Profesiinyi rozvytok uchyteliv zahalnoosvitnikh shkil Velykoi Brytanii, Kanady, SShA: monohrafiia [Professional development of secondary school teachers in Great Britain, Canada, USA]. p. 248. [in Ukrainian].

9. Polozhennia pro tsentr profesiinoho rozvytku pedahohichnykh pratsivnykiv [Regulations on the center of professional development of pedagogical workers]. Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine. 29.07.2020. № 672. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/672-2020-%D0%BF#n10/>. [in Ukrainian].

10. Reiestr profesiinykh standartiv [Register of professional standards]. Website of the Ministry of Economy 2021. Available at: <https://www.me.gov.ua/Documents/Detail?lang=uk-UA&id=22469103-4e36-4d41-b1bf-288338b3c7fa&title=RestrProfesiinykhStandartiv/>. [in Ukrainian].

11. Sadovets, O. V. (2011). Osoblyvosti profesiinoho rozvytku vchyteliv serednikh shkil v obiednanniakh pratsivnykiv osvity SShA: avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. ped. nauk [Peculiarities of the Professional Development of Secondary School Teachers in U.S. Education Associations]. p. 22. [in Ukrainian].

12. Sydorenko, V. V. (2016). Naukovo-metodychnyi suprovod profesiohenezu pedahohichnykh

pratsivnykiv: innovatsiini napriamy, funktsii, akmetekhnolohii [Scientific and methodological support of professional genesis of pedagogical workers: innovative directions, functions, acmetechologies]. *Postgraduate education in Ukraine*. No.2. pp. 39–46. Available at: http://umo.edu.ua/images/content/nashi_vydanya/pislya_dyplom_osvina/2_2016/%D0%A1%D0%98%D0%94%D0%9E%D0%A0%D0%95%D0%9D%D0%9A%D0%9E.pdf. [in Ukrainian].

13. Sorochan, T. M. (2012). Spivtvorchist – odna z oznak tekhnolohii naukovo-metodychnoho suprovodu [Co-creation is one of the features of the technology of scientific and methodological support]. “Aktyvizatsiia tvorchoho potentsialu uchnivskoi molodi v konteksti hlobalizatsii osvity” *Mater. naukovo-praktychnoi konf.* – “Activation of the creative potential of student youth in the context of the globalization of education”. Proceedings Scientific and Practical Conference. pp. 34–40. [in Ukrainian].

14. Iaremko, H. V. (2016). Teoretychni zasady profesiinoho rozvytku pedahohiv [Theoretical principles of professional development of teachers]. *Young scientist*. No. 12 (39). pp. 554–558. Available at: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2016/12/133.pdf>. [in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 12.05.2022

“Знання кращі за багатства, адже одне скороминуще, а інше – вічне”.

Сократ
давньогрецький філософ

“Для вченої й освіченої людини жити – значить мислити”.

Квінт Цицерон
давньоримський оратор, політик

“Не важливо з якою швидкістю ти рухаєшся до своєї мети, головне не зупинятися”.

Конфуцій
давньоқытайський філософ

“Немає години, непридатної для занять корисними науками, і хто помірно, але постійно вивчає предмети, корисні як в цьому, так і в майбутньому житті, тому навчання – не труд, а втіха... Хто думав про науку, той любить її, а хто її любить, той ніколи не перестає учитись, хоча б зовні він і здавався бездіяльним”.

Григорій Сковорода
український просвітитель-гуманіст, філософ, поет, педагог

